

Ettevalmistavad pihtimused

NEID ettevalmistavaid pihtimusi ehk sissejuhatavat jutustust noorpõlve seiklustesse, mis rajasid aluse autori oopiumitarvitamise kombele hilisemas elus, on igati õiguspärane eeldada kolmel eri põhjusel:

1. Ennetamaks üht küsimust ning andmaks sellele rahuldava vastuse, mis muidu kerkiks valulikult esile mu oopiumipihtimuste edasises käigus: “Kuidas see tuleb, et arukas inimene allutab end säärase viletsuse ikke alla, millega vabatahtlikult kaasneb orjuse vangipõlv, ning aheldab teadlikult end säherduse seitsmekordse ketiga?” – küsimust, mis, kui see kusagil korra kohast vastust ei leia, võib vaevalt päästa põlgusest, mida see ilmselt tekitab, mõistetuna häbitu vastutustundetuse aktina teatava kaastundlikkuse määra vastu, mis on autori kavatsuste jaoks möödapääsmatult vajalik.

2. Selleks et valmistada mõistmise võtit mõne selle päratult vägeva etenduse tarbeks, mis hiljem sisustab oopiumisööja unenägusid.

3. Selleks et luua mõnesugust eelnevat isiklikku laadi huvi pihtimuste teema vastu, mis ei saaks teisiti, kui annaks pihtimustele endile suurema põnevuse. Kui mehest, kelle “põhiline jutt käiks lammastest-sigadest”, peaks saama oopiumisööja, siis tõenäoline on (kui ta pole nii tuim tükk, et ülepea und ei näe), et ta näeb und lammastest-sigadest, samas kui käesoleva juhtumi puhul leiab lugeja, et oopiumisööja kiidab end filosoofiks ja sellele vastavalt on *tema* unede fantasmagooria (ärkvel või magades,

öösel või päeval und nähes)⁹ kõlvulikult kohane sellisele karakterile, kes

*Humani nihil à se alienum putat*¹⁰.

Nende tingimuste seas, mida ta loeb asendama-tuiks säilitamiseks igasugust pretensiooni filosoofi tiitlile, pole mitte pelgalt hiilgava intellekti omamine selle *analüütilistes* tarbeväärtustes (muide, mis sellesse pretensiooni puutub, siis paraku võib Inglismaa nii mõneski põlvkonnas vaid väheseid pretendente pak-kuda – vähemasti pole autor teadlik ühestki tuntud niisuguse au kandidaadist, keda võib mõneti üle-pakutult kujutleda *vaimupeene mõtlejana*; ainsa eran-dina kõlbab vaid *Samuel Taylor Coleridge*, ning kit-samas vaimuvaldkonnas hiljaaegne hiilgavalt väljapaistev erand* *David Ricardo*¹¹. Kõne all on aga

---

* Võiksin lisada ka ühe kolmanda erandi¹², ja põhjus, miks ma seda erandit ei lisa, seisneb peamiselt selles, et kirjanik, kellele ma vihjan, tegeles üksnes oma noorepõlve vaimupingutustes otseselt filosoofiliste teemadega; tema küpsemad võimed aga olid kõik pühendatud (väga arusaadavalt, vabandatavalt põhjusil, arvestades Inglismaa populaarse vaimu suundumust) kriitikale ja kujutavaile kunstidele. Siiski, kui nimetatud põhjus kõrvale jätta, kahtlen ma, kas teda poleks õigem arvata pigem tõhusaks kui vaimupeeneks mõtlejaks. Muide, suure tagasilöögi tema meisterlikkusele filosoofilistes ainevaldades andis see, et ilmselt puudus tal korra kohase koolihariduse eeliseisund: ta polnud noorpõlves sattunud lugema Platonit (mis kõige tõenäolisemalt polnud tema viga), kuid ta polnud lugenud ka Kanti ta meheas (mis on tema viga).

ka säärane *moraalsetest võimetest* koosnev kindel vundament, mis annab mehele sisekaemuse ja vaistliku väe nägemaks läbi meie inimloomuse müsteeriume: *säärast* kindlat vooruste vundamenti, lühidalt öeldes, (kõigist inim põlvdest, kes aegade algusest peale on süüvinud elusse nagu see meie planeedil esineb) valdavad meie inglise poeedid kõrgeimal tasemel ja šoti* professorid madalaimal.

Minult on tihti küsitud, kuidas minust esmakordselt korrapärane oopiumitarvitaja sai, ning olen kannatanud, väga ebaõiglaselt, arvates, et olen tuntud ja kuulus selle poolest, et toon endale kaela kõik kannatused, mille ma pean talletama pikaajalise süüvimi-
mise pärast sellesse tegevusse pelgalt loomaks kunstlikku heaoluseisundit. See on siiski minu juhtumi väärtõlgendus. Tõsi ta ju on, et ligi kümme aastat neelasin aeg-ajalt oopiumi ülirilise mõnu ja heameele pärast, mida see mulle andis, ent niikaua kui ma seda sellise mõttega tarvitasin, olin tõhusalt kaitstud kõigi ainelistest halbade tagajärgede eest vajadusega korraldada kauaseid vahepause mitme rohuneelamise andumise vahel, selleks et uuendada soodsat mõnutunnet. Mitte mõnutunde loomise eesmärgil, vaid rängima valutunde võimalikult suurema taandamise nimel hakkasin oopiumi esmalt tarvitama oma igapäevase dieedi osana. Mu kahekümne kaheksandal eluaastal ründas mind täie ränkusega äärmiselt valulik kõhutõbi, mida olin esmakordselt kogunud kümne aasta eest. Selle haiguse esmane põhjus oli kauane nälgimine, mida pidin üle elama poisipõlves. Perioodilise lootuste ning küllusliku õnne

---

* Tõrjun ette kõik viited *tegelikele* professoritele, kellest ma, tõesõna, tunnen ainult üht¹³.

aja, mis sellele järgnes (see tähendab kaheksateistkümnest kahekümne kuuenda eluaastani), oli ta suikeolekus; kolme järgneva aasta vältel tärkas ta aegajalt ja nüüd, ebasoodsates oludes, mu vaimse rõhutuse tõttu, ründas ta mind nii rängalt, et selle vastu ei aidanud muu ravim kui oopium. Kuivõrd noorpõlve üleelamised, mis selle seedetõve tekitasid, on iseendast huvitavad, nagu ka olud, milles need toimusid, vaatlen neid siinkohal lühidalt.

Mu isa suri, kui olin nelja-aastane, ning jättis mu nelja hooldaja käe alla. Mind saadeti mitmetesse koolidesse, suurtesse ja väikestesse, ning juba väga varakult paistsin silma oma saavutustega klassikalise hariduse alal, eriti oma kreeka keele teadmiste poolest. Kolmeteistkümnelt kirjutasin kreeka keelt raskusteta ning viieteistkümnelt valdasin seda nii hästi, et ma mitte üksnes koostasin kreekakeelseid värsse lüürilises meetrumis, vaid võisin lodusalt ja ponnistuseta vestelda – saavutus, mida ma tollest ajast peale pole täheldanud mitte ühegi minuealise õpilase juures ja mis minu puhul tulenes mu igapäevasest praktikast lugeda ajalehti neid otsekohe ümber panes parimasse kreeka keelde, mida *ex tempore*¹⁴ leiutada suutsin. Vajadus selleks pingutada mälu ja leidlikkust kõikvõimalikku laadi perifrastiliste väljendite avastamiseks, mis vastaksid kaasaegsetele ideedele, kõnekujunditele, asjade omavahelistele suhetele jne, andis mulle sõnaosavuse tagavara, mida polnuks suutnud luua moralistliku sisuga esseede tuim tõlkimine vms. “See poiss,” ütles üks mu õpetajaid¹⁵, juhtides mulle kellegi võõra tähelepanu, “võib kõnet pidada Ateena lihtrahvale paremini kui teie või mina inglise põöblile.” See, kes minu auks tolle euloogia pidas, oli õpetlane, “sealjuures küps ning heasoovlik vaim”,

ning kõigist mu õpetajatest ainus, keda ma armastasin ja austasin. Õnnetuseks mulle (ning, nagu pärast teada sain, ka tolle auväärse mehe suureks pahameeleks) viidi mind üle, esmalt ühe puupea¹⁶ käe alla, kes viibis lakkamatus paanikaseisundis, kuivõrd ma ta harimatuse paljastada võisin, ning viimaks tõsi-meelse skolaari juurde¹⁷, kes oli ühe iidsetel ajal rajatud kooli juhataja. Ta oli määratud sellesse seisusse Oxfordi *** kolledži poolt ning ta oli usaldusväärne, hoolas teadusemees, kuid – nagu enamik selle kooli õpetajaid, keda mina tundsin – rohkem kohmakas ja vaimupeenuseta. Minu silmis moodustas ta haletsusväärse kontrasti mu lemmikõpetaja etonliku elegantsiga, ja muide, ta ei suutnud varjata minu lakkamatu tähelepanu eest oma mõistuse kasinust ja küündimatust. Poisile pole hea olla, seda ise teades, oma õppejõududest peajagu üle, olgu siis teadmiste või vaimujõu poolest. Selline lugu oli ka, vähemasti mis teadmistesse puutus, mitte üksnes minuga: teised kaks poissi, kes ühes minuga esimese kursuse moodustasid, olid tublimad kreeklased kui direktor, ehkki mitte temast peenemad õpetlased ja mitte rohkem harjunud elegantsile tähtsust omistama. Mäletan, et kohe kooli algul lugesime Sophoklest ja meie, esmakursuslastest õpetatud triumviraadi triumfeerimise lõputu põhjus oli see, kui nägime oma *archididaskalos*'t¹⁸ (nagu talle meeldis end hüüda lasta) tüürimas meie õppetundi ning sõnaraamatu ja grammatikaga kõva drilli juurutamas, selleks et hävitada ja õhku lasta (just nii see oligi) iga keerulise mat kohta, mille ta kooriosas leidis, samas kui *meie* ei suvatsenud kuni tolle plahvatuseni oma õpperaamatuid avada, ning üldiselt tegelesime epigrammide koostamisega tema paruka kohta või mõnel muul

sama tähtsal teemal. Mu kaks klassivenda olid vae-
sed ning sõltuvad oma tulevikuväljavaadetes ülikoo-
lis edasi õppida koolidirektori soovitusel, mina aga,
kellel oli väike isapoolne pärusvara, sissetulek, mil-
lest piisas mu kolledžiõpingute toetuseks, tahtsin end
otsekohe sinna saata lasta. Pöördusin mitme siira soo-
viavaldusega oma hooldajate poole, kuid tulemuste-
ta. Üks, kes oli mõistlikum, evides maailmast suure-
maid teadmisi kui teised, elas kaugel; kaks ülejäänut
kolmest usaldasid kogu oma otsustusvastutuse nel-
janda kätte ning see neljas, kellega ma läbi rääkima
pidin, oli väärt inimene, omal kombel, kuid ennast-
täis, kangekaelne ning sallimatu iga vasturääkimise
suhtes enda tahtele. Pärast mõningast hulka kirju ja
isiklikke pöördumisi avastasin, et mul pole millelegi
loota, isegi mitte kompromissile oma hooldajaga sel-
les osas – tingimusteta allumine oli kõik, mis ta nõu-
dis, ning seetõttu valmistusin muid meetmeid tarvi-
tusele võtma. Suvi tuli nüüd kõrreil sammel ning
mu seitsmeteistkümnendal sünnipäeval lähenes kiiresti;
pärast seda tähtpäeva ei tahtnud ma enam koolipois-
te hulka loetud olla. Kuivõrd esmane, mida vajasin,
oli raha, kirjutasin ühele kõrgeimast seisusest daamile¹⁹,
kes, ehkki ise veel noor, oli tundnud mind lapsest
saadik ning oli hiljaaegu kohelnud mind suurima lu-
gupidamisega, sooviga, et ta “laenaks” mulle viis gini.
Enam kui nädalapäevad ei tulnud mingit vastust ning
hakkasin juba meelt heitma, kuni kauaoodatud teener
ulatas mu kätte väärtkirja, aadlikrooniga pitsil. Kiri
oli lahke ja vastutulelik: suurtsugu saatja oli viibinud
mere ääres ning selle tõttu oli tekkinud mõnesugune
viivitus. Ta lisas kirjale kaks korda nii palju kui olin
palunud ning vihjas õilsameelselt, et kui ma talle ka
mitte iialgi tagasi ei maksaks, ei laostaks see teda.

Nõndaks olin oma plaaniks valmis: kümme gini, lisatuna veel kahele, mis mu taskurahast oli säästetud, näis mulle küllaldasena määramatult pikaks ajaks, ning selles õnnelikus eas, mil inimese võimekusele pole võimalik seada ühtki *kindlakujulist* rajajoont, muudab lootuse vaim ning rõõm selle niisama hästi kui lõpmatuks.

See on vaid üks dr Johnsoni märkus (ning mida tema märkuste kohta just sageli öelda ei saa: tundeline), et teadlikult ei tee me midagi viimast korda (neid asju, tähendab, mida oleme kaua aega harjunud tegema) ilma nukruseta südames. Tunnetasin seda tõde sügavalt, kui saabus hetk lahkuda ***st²⁰, paigast, mida ma ei armastanud ning kus ma polnud õnnelik olnud. Lahkumise eelõhtul, enne kui pidin minema ***st igaveseks, nukrutsesin, kui igivana ning avar klassiruum kajas õhtupalvusest, mida minu kuuldud peeti viimast korda, ning hilisõhtul, mil õpilasi hüüti ette nimekirja järgi, kus minu nimi (nagu alati) hõigati välja esimesena, eemaldusin rivist ning möödudes direktorist, kes kõrval seisis, kummardasin ja vaatasin talle tõsiselt otsa, mõteldes ise: "Ta on vana ja pödur ning selles maailmas ei näe ma teda enam iialgi." Mul oli õigus: ma *ei näinudki* teda enam, ega näe tulevikuski. Ta vaatas mind rahuloluga, naeratas heasüdamlikult, vastas mu tervitusele (või pigemini mu auandmisele) ning me lahkusime (ehkki tema seda ei teadnud) igaveseks. Intellektuaalses mõttes ma teda austada ei suutnud, kuid ta oli olnud kõikumatult minu vastu lahke ning teinud mulle mitmeid järeleandmisi ja seetõttu olin kibedas kurbuses mõttest, millise haavumuse ma talle peale sunnin.

Tuli hommik, mis pidi mind maailma vallale lask-

ma, ning tollest hommikust on kogu mu järgnev elu mitmes olulises mõttes omandanud oma meeleoluvarjundid. Olin elanud koolidirektori majas, kus mulle algusest peale võimaldati vastutulelikult omaette kamber, mis teenis mind nii magamistoa kui ka tööruumina. Tõusin kell pool neli ning vaatlesin süvenenult, sügava tundeliigutusega *** iidseid “aovalguses kümblevaid” torne²¹, mis hakkasid pilvitu juulihommiku kirkas säras purpurselt värvuma. Olin oma otsuses raudkindel ja kõikumatu, ent siiski veidi närviline eesootavate hämarate ohtude ja murede pärast, ning, justkui oleksin ette näinud vae vahäda maru, mind otseselt rabavat rahemõllu, mis peagi mulle peale vajus, oli ängistuseks tõesti põhjust. Hommikune täiuslik rahu oli tolle ängistusega täielikus vastuolus, nagu mõnes mõttes ka leevenduseks. Vaikus oli kõikehaaravam kui kesköine, ning mind puudutab suvehommikune rahulikus sügavamalt kui miski muu vaikuselaad, sest kuivõrd valgus on haaravam, ergavam kui teiste aastaegade keskpäevil, näib see erinevat mõnest täiuslikust päevaajast peamiselt seetõttu, et inimest pole veel liikvel. Sestap näib looduse ning Jumala süütute olendite rahu kindel ja muutumatu – üksnes niikaua kuni inime ne oma püstitu ja rahutu hingega pole veel tema pühadust häirimas. Ma riietusin, võtsin kübara ja kindad; viivitasin veel hetke selles ruumis. Viimase poolteise aasta vältel oli see kemm olnud mu “vaimuvalla tsitadell”: siin olin ma lugenud ja õppinud mitmeid öid läbi, ning tõe au andes, viimase osa sellest ajast olin mina, keda olid kujundanud ja suunanud armastus ning õrnad tunded, kaotanud oma rõõmsa meele ja õnnetunde sünkja tusa ja pahameele tõttu oma eestkostja vastu, ent teisest küljest, kirg-